

VALORIFICAREA ÎN CLASĂ A CERCETĂRILOR DE ISTORIE LOCALĂ

de PETRE I. ROMAN

În rîndurile de față urmărim să facem cunoscute cîteva aspecte mai importante ale istoriei unor localități de la sud-vest de orașul București, contribuția pe care cercetările de aici au adus-o la istoria generală a patriei, precum și modesta noastră experiență în atragerea elevilor în munca de cunoaștere a trecutului istoric al localității natale și folosirea izvoarelor istorice locale în predarea orelor de istorie la clasele V—VII.

Referirile noastre vor fi bogate în special la comuna Măgurele din raionul „V. I. Lenin“.

Ce știm despre trecutul istoric al comunei Măgurele și împrejurimile sale ?

La o distanță ce variază între 6 și 10 km spre sud-vest de marginea capitalei, netezimea cîmpiei este brusc întreruptă de o vale largă formată de riurile Sabar, Argeș și Ciorogîrla. Cîndva valea era o întindere mlăștinoasă, întreruptă din loc în loc de grinduri, iar cîmpul spre București se integra în codrul Vlăsiei. Satele celor mai multe comune de aici se înșiruie în lungul terasei, iar cîteva și-au găsit loc pe grindurile din vale, riscînd să fie inundate cînd apele vin mari.

Condițiile naturale bune au făcut ca locurile acestea să fie atrăgătoare pentru om de-a lungul veacurilor, așa încît constatăm o locuire neîntreruptă a vieții omenești începînd din paleoliticul îndepărtat pînă în zilele noastre.

Existența unor cete de vînători paleolitici pe aceste meleaguri, din stînga riurilor amintite mai sus, este documentată printr-o unealtă de la începutul aurignacianului superior, descoperită în 1960 în comuna Măgurele¹.

O intensă locuire se constată aici în epoca neolitică semnalîndu-se așezări la Jilava², Măgurele, Bragadiru, Slobozia-Clinceni, Popești-Novaci, Domnești etc. Din păcate însă, ele n-au fost cercetate pînă în prezent decît în mică măsură. Totuși, săpăturile lui D. V. Rosetti la

¹ Alex. Păunescu și P. Roman, *Săpături și cercetări arheologice în comuna Măgurele*, în *Materiale arheologice*, vol. X (sub tipar).

² Dinu Dumbravă, *Strămoșii bucureștenilor...*, București, 1929, p. 8—13.

Jilava¹ precum și cele de la Măgurele, efectuate, prin noi², de către Institutul de arheologie, au adus date dintre cele mai importante pentru cunoașterea triburilor neolitice târzii din Muntenia centrală, de est și sudul Moldovei. În primul rînd ni s-au îmbogățit mult cunoștințele despre tipul de așezare și sistemul de fortificație al triburilor care au creat cultura Gumelnița³. În al doilea rînd, s-a constatat, în chip cu totul surprinzător pentru arheologia romînească, existența unei întreprinderi între triburile neolitice precucuteniene din Moldova și cele care au creat culturile Boian tîrzie și Gumelnița timpurie din Muntenia⁴. Pornind de la acest fapt, s-a putut întrezări mai ușor contribuția de seamă a triburilor neolitice din Muntenia la geneza ceramicii pictate cucuteniene⁵.

Urmele materiale din epoca bronzului și prima epocă a fierului indică în general așezări risipite care trădează și felul de viață cu un pronunțat caracter păstoresc.

Deosebit de bogată în urme și interesantă în același timp este istoria acestei regiuni pe vremea geto-dacilor. S-au descoperit numeroase așezări atît la Măgurele, cît și la Virteju-Nefliu, Bragadiru⁶, Popești-Novaci⁷. Textele literare, coroborate cu bogăția urmelor materiale, au permis de altfel cercetătorilor care au întocmit capitolul referitor la geto-daci din *Istoria Romîniei*, volumul I, să atribuie acestei zone geografice un rol deosebit de important pentru istoria lumii geto-dacice din ultimele secole înaintea erei noastre. Astfel, s-au exprimat păreri care „au propus ca uniunea tribală condusă de Dromichaites să fie identificată cu ordessenii (sau argesenii), o populație de pe malurile Argeșului“⁸. S-a propus de asemenea ca așezarea de la Popești pe Argeș să fie identificată cu Argedava lui Burebista⁹, fapt posibil dacă avem în vedere resturile locuințelor de la Popești, adevărate „palate“ acoperite

¹ Dinu Dumbravă, *op. cit.* p. 8—13.

² P. Roman, *Săpăturile arheologice de la Măgurele (raionul Lenin, orașul București)*, în *Materiale arheologice*, vol. X (sub tipar); idem, *O așezare neolitică la Măgurele*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, an XIII, nr. 2, 1962, p. 259—271.

³ Vezi și Sebastian Morintz, *Așezări și fortificații în cultura Gumelnița*, în S.C.I.V., an XIII, 1962, nr. 2, p. 278 și 282.

⁴ P. Roman, *Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei*, în S.C.I.V. an XIV, 1963, nr. 1, p. 45—49.

⁵ Vl. Dumitrescu, *Hăbășești — monografie arheologică*, p. 254; idem, în *Istoria Romîniei*, vol. I, p. 65; Radu Vulpe, *Izvoare*, p. 343, nota 3; D. Berci, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina ultimelor cercetări*, 1961, p. 70 și 406.

⁶ În vara anului 1962, în cadrul cercetărilor întreprinse de „Comisia pentru studiul formării limbii și poporului român“ de pe lângă Academia R.P.R., noi am făcut o perieghază arheologică la sud-vest de orașul București și, cu această ocazie, am depistat numeroase așezări străvechi, printre care și cele de la Virteju-Nefliu și Bragadiru. Cercetările întreprinse mai demult în aceeași regiune de către D.V. Rosetti n-au fost încă publicate.

⁷ Cf. rapoartele de săpături publicate de Radu Vulpe și colectivul în S.C.I.V. an. VI, 1955, nr. 1—2, p. 239—269; *Materiale arheologice*, vol. III, 1957, p. 227—242; vol. V, 1959, p. 339—347; vol. VI, 1959, p. 307—324.

⁸ *Istoria Romîniei*, vol. I, p. 230.

⁹ Ibidem, p. 246.

rite cu țiglă de tip elenistic, lucrate pe loc¹. Centrul unui eventual stat sclavagist începător în Muntenia în timpul lui Dicores se presupune de asemenea a fi fost Popești pe Argeș².

Indiferent dacă aceste ipoteze se vor dovedi viabile sau nu, un lucru rămîne cert: această regiune cunoaște o bogată locuire geto-dacă, cu centrul la Popești pe Argeș. Pe lângă așezările enunțate mai sus se mai cuvin amintite: tezaurul dacic de monede de la Vîrteju-Nefliu³, precum și urmele ce indică strînse legături economice cu lumea grecească⁴.

La fel de importantă pare să fie această regiune și pentru primele veacuri ale erei noastre. Încă de pe la sfîrșitul secolului trecut, apăruseră la Măgurele mai multe oale cu capac pline cu oase⁵. Este vorba aici de un cimitir de incinerare din secolul al III-lea al erei noastre, aparținînd dacilor liberi. În ultimii ani am descoperit și așezarea acestui cimitir, precum și alte așezări ce par a indica o continuitate de viață și în cursul secolelor I—II e.n. după acțiunile întreprinse de Aelius Catus și Tiberius Plautius Silvanus Aelianus (de exemplu Vîrteju-Nefliu și Bragadiru).

Nu mai puțin însemnate sînt resturile materiale care atestă, probabil, existența unei populații locale din secolul al V-lea e.n. ce păstra încă puternica tradiție culturală romană din secolele anterioare⁶.

De altfel, pentru secolele VI—VII e.n. am putut semnala⁷ la Măgurele, Domnești și Ciorogîrla unele așezări, numite în literatura arheologică de specialitate de tip Ciurel, care dovedesc deja o simbioză între populația locală și slavi.

Resturile materiale din secolele X—XI e.n., care se atribuie în genere străromînilor, atestă aici o intensitate de locuire neobișnuită pentru alte epoci, și studierea atentă a urmelor arheologice deja colecționate va permite să se tragă concluzii semnificative.

De o mare valoare științifică va fi, fără îndoială, cercetarea unei așezări de la Bragadiru⁸ ce pare a se data la începutul veacului XIV-lea, dat fiind faptul că asemenea așezări au fost mai puțin reperate și în orice caz sînt aproape necunoscute.

¹ *Istoria Romîniei*, vol. I, p. 246.

² *Ibidem*, p. 274.

³ B u c u r M i t r e a, *Un tezaur cu monete dacice descoperit la București de o echipă de muncitori a întreprinderilor Sfatului popular*, în *Studii și referate privind istoria Romîniei*, partea I, 1954, p. 290—302.

⁴ Este vorba de fragmente de amfore de import sau imitații locale.

⁵ Cum reiese din adresa nr. 6 906 pe 1894 a Academiei Romîne către Muzeul național de anticități.

⁶ A l e x. P ă u n e s c u și P. R o m a n, *op. cit.*

⁷ În raportul înaintat „Comisiei pentru studiul formării limbii și poporului romîn”, cu rezultatele periegezei amintite mai sus (în manuscris).

⁸ Așezarea de la Bragadiru a fost descoperită în 1962 în urma unei periegeze comune întreprinse de noi și Panait I. Panait, muzeograf la Muzeul de istorie a orașului București.

La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea s-a construit la Măgurele, de către Badea vornic, mănăstirea „Grindure“, dispărută astăzi, care a fost înzestrată cu moșii și sate¹.

În secolul al XVI-lea tot pământul Măgurelelor încăpuse pe mâna feudaliilor. În 1582 importante părți din sat trec pe seama mănăstirii construite de Stelea spătarul, în București², iar mai târziu pe aceea a mănăstirii Radu Vodă³. De remarcat faptul că și Mihai Viteazul a stăpînit aici un timp o parte din moșie⁴.

Importanța de semnalat ni se pare de asemenea și răscoala din 1888, care a fost deosebit de puternică pe valea Sabarului și prin documentele pe care le avem la dispoziție⁵ putem mai ușor completa cunoștințele generale despre acest fenomen social.

Fără îndoială că și alte fapte sînt demne de a fi cunoscute chiar pentru cei care au în vedere regiuni mai întinse în spațiu. Noi ne oprim doar asupra citorva aspecte care permit generalizări mai vaste și în general aduc completări importante la cunoașterea evenimentelor istorice. Cit privește alte lucruri de amănunt, ele se semnalează pe parcursul articolului de față.

*

Munca de cercetare, care se poate efectua în condiții optime și pe un spațiu restrîns chiar mai bine decît atunci cînd ai posibilități nelimitate

¹ Într-un hrisov domnesc din 7 martie 1582 se spune că „a făcut Badea vornic, bunicul jupîniței Neacșa, o mînăstire numită Grindure, la ocina Măgurelelor. Și a dat Badea vornic acelei mînăstiri cîteva ocine în satul Romînești și la Sîrbi și la Băniște. Iar după moartea lui Badea vornic, acea mînăstire s-a stricat și s-a risipit. Boierul domniei-mele, jupîn Stelea spătar, el nu s-a îndurat să lase această mînăstire să piară de tot și a întărit-o și a înnoit-o și a făcut biserică de piatră. Și a așezat această mînăstire de la Grindure să fie metoh sfintei mînăstiri de la Iveri, la un loc și cu acele ocine ce are la Romînești și la Sîrbi și la Băniște“ (*Documente privind istoria Romîniei, Țara Romînească*, veac XVI, vol. V, p. 51).

² Prin același hrisov din 7 martie 1582 se întărește stăpînirea lui Stelea spătarul asupra mai multor părți din Măgurele, pe care acesta le cumpărase de la următorii: a) jupînița Neacșa (anume „jumătate și din cîmp și din vecini și din pădure și din apă și din Ațigani și din celelalte averi ale ei“); b) Caplea din Periș și nepoții ei Badea și Calotă; c) Dragul; d) frații Balea și Stroe; e) Stancio din Bucov; f) Dumitru din Vilcănești, primul soț al viitoarei soții a lui Mihai Viteazul (ibidem, p. 50). Jumătate din ceea ce Stelea spătarul a cumpărat la Măgurele a dat mînăstirii Iveri din București, iar cealaltă jumătate unei mînăstiri din Tîrgoviște (ibidem, p. 51).

³ Cum reiese dintr-un document din 31 decembrie 1616 (*Documente privind istoria Romîniei, Țara Romînească*, veac XVII, vol. III, p. 78); vezi și Ș t. N i c o l a e s c u, *Documente cu privire la istoricul mînăstirii Radu-Vodă din București*, în „București“, an. III (1937), p. 187.

⁴ I. D o n a t, *Satele lui Mihai Viteazul*, în „*Studii și cercetări de istorie medie*“, vol. IV, p. 466—483; D a n P l e ș i a, *Neamul Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul* (manuscris), p. 5.

⁵ Vezi ziarul „Lupta“ din 4, 9—13 și 15—17 aprilie 1888; „Romînia liberă“ din 7 aprilie 1888 și „Romînul“ din 2 aprilie 1888. La Măgurele, răscoala izbucnește pe 10 aprilie, cînd un grup de țărani, strînși la han, cere primarului și celor doi arendași să le arate ordinul după care trebuie să dea dijmă o parte din zece, nu „una și una“. Imediat a sosit o companie de soldați, oamenii risipindu-se. La puțin timp a sosit în sat și colonelul Warthiadis, care a început „a bate în dreapta și stînga“, făcîndu-ș pe locuitorii din Măgurele-Brosărie să se plîngă „că în sat e groază“ (ziarul „Lupta“ din 10 aprilie 1888).

din punct de vedere teritorial — deoarece te obligă la o aprofundare extremă a problemelor unei microzone cu posibilități de a trage concluzii generale solide —, a fost și rămîne una din preocupările noastre de bază.

Totodată însă nu puteam scăpa din vedere faptul că, în calitatea noastră de profesor, aveam obligația morală de a da elevilor și celor din jur rezultatele obținute în urma cercetărilor întreprinse, cu alte cuvinte trebuia să îmbinăm munca științifică cu activitatea didactică-pedagogică. Ne-a fost greu la început și ne mai este încă, deoarece aveam tendința de a cădea în extreme: ori activitatea științifică prima și suferea cea didactică, ori invers. Cu timpul am ajuns însă la îmbinarea celor două activități și ne-am dat seama că, de fapt, între ele nu există o animozitate, ci, dimpotrivă, o armonie, una slujindu-se de cealaltă. Armonizarea deplină este o chestiune de experiență, care se capătă treptat.

Mai întii s-a pus problema atragerii elevilor în munca de cunoaștere a trecutului istoric al satului natal. Se urmărea cîștigarea elevilor pentru muncă în general, pentru prețuirea, respectarea și păstrarea urmelor materiale lăsate de înaintașii noștri.

Cînd la 1 decembrie 1959, am fost numiți (pentru prima dată la catedră) ca profesor la școala de 8 ani din comuna Măgurele, raionul „V. I. Lenin“, unde profesăm și astăzi, în afară de unele legende legate de Mihai Viteazul, de cîteva povestiri orale referitoare la prezența lui Eminescu pe aceste meleaguri și la Institutul „Oteteleșeanu“¹ nu se știa nimic despre trecutul istoric al acestei comune.

Așezarea comunei pe margine de terasă, avînd în față lunca rîurilor Ciorogîrla-Sabar-Argeș, ne-a atras de la început atenția, mai ales că, de aici pînă la Dîmbovița, terenul nu permitea așezări omenești în trecutul îndepărtat. Deși nu existau rupturi de teren care ne-ar fi putut da indicații prețioase despre potențialul arheologic al zonei, arăturile adînci executate cu tractoarele au suplinit această lipsă.

Vorbînd elevilor despre importanța izvoarelor istorice în general, arătîndu-le unele piese și demonstrînd pe ele ce concluzii importante se pot degaja, explicîndu-le modul cum pot și unde pot găsi asemenea izvoare, dîndu-le explicații precise asupra modului cum trebuie să indice pe fiecare obiect locul descoperirii și împrejurările în care a fost descoperit, le-am cerut ca, în timpul liber, să se intereseze și să adune asemenea urme materiale. În numai 2—3 zile, zeci și zeci de pachetele, zeci de informații făceau să avem în mîna elementele de bază ale potențialului istoric al comunei și chiar al comunelor vecine, pe unde elevii dăduseră ocol. Făcînd identificarea resturilor adunate de elevi, am constatat că ele se referă la paleolitic, neolitic, epoca bronzului, epoca fierului, perioada migrațiilor, orînduirea feudală și capitalism.

Constituînd după aceea un cerc de istorie, care și-a propus drept temă „Să ne cunoaștem satul“, am mers, cu elevii acestui cerc și cu mulți alții, pe urmele celor care adunaseră asemenea resturi, explicîndu-le în teren semnificația lor și faptul că acolo se găseau străvechi așezări

¹ În 1894 Academia Romîna a deschis la Măgurele, în conacul lăsat moștenire de I. Oteteleșanu, o școală de fete.

omenești. Cum printre piesele descoperite, una dintre ele indica o perioadă mai puțin cunoscută a paleoliticului din regiunea Bucureștilor, împreună cu elevii aceluiași cerc am întreprins chiar mici sondaje (avînd în acest sens aprobarea și colaborarea Institutului de arheologie) care au dus la depistarea și a altor urme arheologice din epoca bronzului și perioada migrațiilor. Pentru elevii care au participat la aceste cercetări și pentru toții elevii școlii care au vizitat lucrările, acestea au fost fapte pline de învățăminte, fiecare lucru explicîndu-li-se amănunțit și pe înțeles.

O emisiune radio închinată micilor cercetători a atras și mai mult atenția tuturor spre o astfel de muncă.

În 1961 s-a insistat pentru obținerea unor materiale care să documenteze toate epocile istorice și s-a trecut totodată la dezvelirea unor așezări mai importante.

Săpăturile de amploare din vara anului 1961 au dus printre altele, la dezvelirea unei importante așezări neolitice¹, și a unor bogate resturi din epoca migrației popoarelor². Pe lângă marele interes științific al descoperirilor, a fost, firește, foarte important faptul că elevilor din comuna Măgurele li s-a arătat pe viu starea sub care se află în pămînt locuințele, uneltele, armele, cimitirele, într-un cuvînt izvoarele nescrise.

În vara aceluiași an, inițiativa Secției culturale a Sfatului popular al Capitalei, sprijinul acordat de Muzeul de istorie a orașului București și de organele de partid și de stat locale au coincis cu punctul nostru de vedere și astfel a luat ființă în comuna Măgurele un muzeu local de istorie care folosea din plin materialele descoperite în modul arătat mai sus. O asemenea expoziție a oferit elevilor posibilitatea de a-și desfășura concret activitatea, mai ales în timpul vacanțelor, cînd ei fac ghi-daj cu rîndul și-l îngrijesc.

Totodată, printr-o fructuoasă colaborare cu cercetătorii de la Muzeul de istorie a orașului București³, au putut fi colecționate și bogate documente istorice scrise, referitoare la istoria comunei. Decupările din ziare și aspectele privind realizările regimului democrat-popular au întregit restul.

În cadrul cercului de istorie s-au ținut referate, întocmite de elevi sub supravegherea noastră, avînd ca titlu : „Cum arătau în trecut locurile pe care se găsește astăzi satul nostru“, „Teritoriul comunei noastre în epoca pietrei“, „Teritoriul comunei Măgurele în epoca metalelor“, „Geto-dacii pe teritoriul comunei Măgurele și împrejurimi“, „Popoarele migratoare pe teritoriul comunei noastre“, „Ce spun izvoarele scrise despre comuna Măgurele în orînduirea feudală“, „Comuna noastră în societatea capitalistă“, „Măgurele astăzi“. Temele s-au bucurat de succes și referatele au fost susținute atît de elevi foarte buni cit și de elevi

¹ P. Roman, *O așezare neolitică la Măgurele*, S.C.I.V., an. XIII, 1962, nr. 2, p. 259—271.

² *Idem*, *Săpăturile arheologice de la Măgurele*, în *Materiale arheologice*, vol. X (sub tipar).

³ Menționăm că mai multe documente scrise amintite aici au fost culese de Ioana Panait, muzeograf la Muzeul de istorie a orașului București.

care, ridicînd probleme deosebite din punctul de vedere al disciplinei, se spera să fie atrași spre o muncă utilă. Prin acțiuni colective și variate, o parte din acești elevi au fost readuși pe drumul firesc. Totodată s-a cultivat dragostea elevilor pentru munca de cunoaștere și de prețuire a tot ceea ce strămoșii noștri și poporul nostru au creat de-a lungul veacurilor, s-au creat imagini concrete asupra continuității de viață pe teritoriul patriei, asupra evoluției societății omenești. Fără îndoială că educația patriotică și-a găsit și ea o manifestare prielnică și profundă.

*

Un alt aspect deosebit de important al problemelor în discuție este valorificarea la clasă a izvoarelor de istorie locală.

Fiecărui profesor îi este cunoscută marea importanță a folosirii materialului didactic în general. El ajută la crearea unor noțiuni clare și la păstrarea acestor noțiuni pe o lungă perioadă de timp. De felul cum este prezentat și trezește interesul depinde în special durata impresiei create și însușirea activă a noțiunilor. Materialul didactic trebuie bine selectat și făcut cunoscut la momentul oportun. Apoi este bine cunoscut faptul că nu provoacă aceleași senzații un izvor istoric prezentat de exemplu în fotografii ca cel văzut în realitate.

Prezentarea tardivă a izvoarelor istorice n-are efectul dorit și, văzute într-un ansamblu mai mare de genul unui muzeu, nu rețin atenția așa cum am dori. Muzeele oferă un bogat material care ne dă largi posibilități de consolidare a cunoștințelor, dar și neajunsurile sînt apreciable. În primul rînd, ele nu țin și nu pot ține seama de faptul că noi, din întregul material, nu avem nevoie pentru un moment decît de anumite izvoare istorice și nu de toate. Întregul, în cazul de față, copleșește amănuntul, care este înecat în general. Toți ne amintim de faptul că elevii, duși într-o expoziție, cu greu pot fi opriți într-un anume loc pentru a li se explica ceea ce avem în vedere. Lăsați liberi, trec superficial peste tot și îmbracă în această superficialitate, din cauza mulțimii imaginilor create, și ceea ce am fi vrut să fie aprofundat. Noi nu ne-am putut împăca cu această situație. Mai întii am ajuns la constatarea că nici noi înșine nu reușim să urmărim cu aceeași intensitate întreaga expoziție. Și concluzia firească a fost că trebuie să se dea totul în mod gradat, la fel cum se procedează cu predarea lecțiilor. Așa se face că nu vizităm cu elevii întreaga expoziție a unui muzeu, ci numai partea care ilustrează lecțiile predate, după care scoatem elevii din circuit. Pentru ca imaginile să fie cît mai profunde, preferăm vizitarea mai multor expoziții, care întregesc aceeași epocă, dar numai a părților despre care elevii au luat cunoștință la lecții. Timpul nu permite însă să faci deplasări săptămînale la muzee, iar vizitele la perioade mai mari își pierd mult din valoare. Iată de ce am preferat vizitări parțiale de muzee numai cînd acele vizite erau absolut necesare, lăsînd vizitarea generală după parcurgerea unor capitole mai mari.

Cum și în acest caz golurile create sînt mari, se cere folosirea cu orice preț a materialului didactic adecvat, real, convingător care să

atragă atenția și care să poată fi prezentat în cadrul fiecărei lecții în parte la momentul potrivit. Un asemenea material didactic, cu o mare putere de convingere, este cel local, de la care plecându-se se pot face generalizări, fiindcă la urma urmei generalul este format din particular, iar particularul reflectă de cele mai multe ori, în întregime sau în parte, generalul.

Avantajul folosirii unui asemenea material derivă și din faptul că se face o percepere nemijlocită nu prin intermediul desenului sau fotografiei.

Trebuie însă avut în vedere faptul că *materialul didactic local nu-l exclude, ci-l completează pe cel cu caracter mai general, care rămîne totuși esențial.*

La clasele V—VI, unde numărul de ore puse la dispoziția profesorului sau pentru vizite și excursii permitea o asemenea situație, s-au ținut lecții, la timpul și locul indicat, despre trecutul istoric al comunei. Astfel, *pentru o mai bună fixare* a cunoștințelor despre comuna primitivă, la clasa a V-a, după ce li s-a explicat elevilor că și istoria comunei lor se integrează în istoria umanității, li s-a ținut lecția „Comuna Măgurele în orînduirea comunei primitive“. Atunci cînd împrejurările au permis, lecția s-a ținut pe teren, unde se făceau săpături într-o așezare neolitică. În celelalte cazuri însă, ea a fost expusă în Muzeul de istorie a satului. Cu aceste ocazii elevii au putut studia atent și îndelung tipurile de așezări, locuințele, uneltele, oasele animalelor sălbatice vîinate sau a celor domestice, să deducă ocupațiile locuitorilor după resturile păstrate. În acest mod li s-a făcut o fixare solidă și de lungă durată a cunoștințelor predate despre comuna primitivă. Totodată imaginea creată elevilor despre această îndelungată orînduire socială a fost clară, și aceasta a ajutat mult la înțelegerea celorlalte epoci.

Tot la clasa a V-a, după predarea a două lecții despre Dacia, am intercalat lecția „Comuna noastră și împrejurimile în vremea geto-dacilor“. După ce s-au enunțat locurile, cunoscute elevilor, unde se găsesc așezări geto-dacice, trăgîndu-se concluzia firească că această regiune a cunoscut o înfloritoare viață și o locuire intensă pe vremea geto-dacilor, li s-au arătat obiectele și uneltele descoperite în aceste așezări. Totodată, pentru ilustrarea afirmației că geto-dacii aveau legături cu cetățile grecești de pe țărmul Pontului Euxin, s-au arătat ilustrații cu obiecte de import grecești provenite de la Popești pe Argeș și obiecte de import descoperite pe teritoriul comunei vecine Vîrteju-Nefliu.

S-au putut totodată face referiri destul de ample și asupra evenimentelor politice care au avut loc în aceste regiuni începînd de la Dromichaites și sfîrșind cu hotarul dintre cele două ere.

O bună posibilitate de a reliefa stratificarea socială în lumea geto-dacă ne oferă și construcțiile impunătoare de la Popești, în jurul cărora se înșiruie mulțimea de bordeie sărăcăcioase, precum și tezaurul de monede descoperit în imediata apropiere a comunei Măgurele.

La clasa a VI-a a fost posibil să se folosească material didactic local în predarea cunoștințelor despre popoarele migratoare.

Cea mai largă întrebuintare a materialului didactic local, cu rezultate dintre cele mai bune, s-a putut face la clasele a VII-a, unde se predă istoria României.

Orînduirea comunei primitive pe teritoriul patriei, situația economică-socială și politică a geto-dacilor, migrațiunea popoarelor au fost ilustrate, pe lângă materialul didactic general, și cu izvoare istorice locale, caracteristice de altfel pentru arii mult mai largi decît această regiune.

Pentru demonstrarea continuității și a simbiozei daco-romano-slave, am avut posibilitatea să facem referiri ample la așezările din veacurile V—X e.n. care se găsesc pe teritoriul comunei și împrejurimi, așezări care documentează atît existența unei populații locale care păstrează tradiții romane sau se găsește sub influențe culturale romano-bizantine, cit și o conviețuire între localnici și slavi.

Dezvelirea unor bordeie chiar pe teritoriul comunei și descoperirea unor numeroase obiecte au dat posibilitatea să se illustreze în bune condiții viața economică a acelor vremuri.

Unele documente feudale referitoare la comună ne-au folosit atunci cînd s-a prezentat situația proprietății în secolele XVI—XVII și situația țăranilor șerbi din această epocă¹.

Vremea domniei lui Mihai Viteazul este bogată în fapte și a putut fi prezentată, fără să încarce cu nimic lecțiile, și cu documente istorice locale. În primul rînd, Mihai Viteazul a stăpînit un timp, din partea soției sale, o parte din moșia Măgurele². Un asemenea document a permis să se concretizeze enunțarea faptului că Mihai Viteazul era unul dintre cei mai mari feudali ai Țării Romînești, în felul acesta explicîndu-se și politica sa de clasă față de țăranime. În al doilea rînd, ultimul mare sfat al țării înainte de bătălia de la Călugăreni s-a ținut la Măgurele. Citatul din Nicolaie Bălcescu care relatează faptele³, ne dă un bun prilej de a scoate în relief evenimentele petrecute atunci, care, fiind locale, se sapă adînc și definitiv în mintea elevilor, contribuind la educația patriotică. În al treilea rînd, documentele vremii ne permit să concretizăm jaful turcesc din 1595, care s-a abătut și asupra comunei, făcînd să se risipească averile și vecinii mănăstirii Radu Vodă⁴.

¹ Vezi notele 1—4 de la p. 404.

² Ibidem.

³ Mikai „ieși din București cu opt mii de ostași și merse de înfipse tabăra în drumul Giurgiului, la satul Măgureni, două mile departe de București. Acolo el adună lîngă sine pe capetele armatei și împreună cercară sfat cum să apere mai bine țara“ N. Bălcescu, *Romîni sub Mihai-Voevod Viteazul*, în *Opere alese*, ediție îngriiită de Andrei Rusu, vol. II, București, 1960, p. 80.

⁴ *Documente privind istoria Romîniei, Țara Romînească, veac XVII*, vol. III, p. 79; Ș t. Nicolaescu, *op. cit.* p. 182.

Pentru a arăta modul în care feudații acaparau pământurile țăranilor liberi sau deveniți liberi printr-o împrejurare fericită, am folosit un document local din 1623¹, care permite să se pună în valoare și alte fapte semnificative dintre anii 1600 și 1623.

Un document din 1649², prin care Matei Basarab închină toate averile mănăstirii Radu Vodă unei mănăstiri de la Muntele Athos, trecînd în felul acesta sub exploatarea călugărilor străini a majorității țăranilor din Măgurele, a permis o mai concretă exemplificare a acestui fenomen.

Un alt document ne scoate în relief participarea țăranilor din comuna Măgurele la răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu³. El vine să îmbogățească și să concretizeze acest însemnat eveniment prin fapte reținute cu mai mult interes de către elevi.

Problema agrară și situația social-economică a satului din orînduirea capitalistă au putut fi exemplificate cel mai bine prin documente istorice locale. Aici, urmărindu-se problema pînă la rezolvarea ei în cadrul desăvîrșirii revoluției burghezo-democrate, s-au putut da exemple ce se refereau chiar la părinții elevilor din clasele a VII-a care au participat la rezolvarea acestei probleme și au beneficiat de ea. Firește că ecoul în rîndurile elevilor este mult mai puternic decît în cazul folosirii numai a unor materiale didactice generale. Materialul didactic de care dispunem pentru această perioadă, printr-o împrejurare fericită, este la fel de sugestiv ca și cel pe care îl indică manualele și programele. În acest fel, plecînd de la cazuri particulare, sugestive, s-au putut trage concluzii generale, clare și trainice. S-a arătat în primul rînd că legea rurală dată de Cuza nu s-a aplicat decît la 45% din familiile din sat⁴ și că, datorită acestui fapt, țăranii erau siliți să facă învoieli împovăra-toare cu moșierii sau arendașii. S-a dat ca model de învoieli agricole pentru perioada anterioară anului 1888, un contract din comuna vecină Jilava, ale cărui prevederi sînt deosebit de aspre⁵.

¹ Este vorba de un hrisov domnesc din 23 aprilie 1623 prin care Radu Mihnea dă lui Șerbu duraban și fratelui său Bordocele, precum și lui Udrea, foști „vecini domnești de moștenire”, drept de stăpînire asupra ocinei de la Măgurele, cît „au fost ocină domnească mai înainte vreme, din cîmp și din pădure și din apă și din vatra satului”. Această „ocină domnească” împreună cu cei trei țărani fusese dată, între 1611 și 1616, lui Miculeș, căpitan de călărași. Între 1620 și 1623, Miculeș a murit și neavînd moștenitori, a lăsat moșia, primită de la domnie, celor trei vecini, pe care i-a eliberat cu condiția ca ei să facă, pentru pomeneire, un pod, o cruce și un puț. Asupra celor trei s-a abătut însă lăcomia boierului Dumitrașco, mare-pitar, care, voind să cumpere el această moșie, s-a pus „pe grumazul lui Serb și al fratelui lui Burducel și a lui Udrea, ca sa-i fie lui vecini”. Cu multă greutate cei trei țărani au scăpat de sub jugul apăsător al iobăgiei (*Documente privind istoria României, Țara Românească, veac XVII, vol. IV, p. 253—254*).

² Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 194—209.

³ Document inedit depistat de Ioana Panait; în el se face o aluzie evidentă la participarea țăranilor din Măgurele la această răscoală.

⁴ *Marele dicționar geografic*, vol. IV, p. 264—265.

⁵ Ziarul „Lupta” din 14 aprilie 1888.

Cu ajutorul unui document din 1869¹ din care rezultă că învoielile din acea plasă (Sabarul) se puteau executa numai cu ajutorul jandarmilor și vătășeilor, li s-a creat elevilor o imagine clară asupra funcțiilor represive și caracterului statului burghezo-moșieresc.

Pentru a ilustra stratificarea socială în rîndul țărănimii și ridicarea burgheziei sătești prin specularea mizeriei consătenilor lor, s-a folosit de asemenea un material didactic local din care reiese că primarul și cîrciur-marul din Jilava dădeau împrumuturi cu dobîndă de 100% pe o perioadă de cîteva luni².

Deși manualele nu se opresc prea mult asupra desfășurării răscoalei din 1888, am insistat mai mult asupra acesteia deoarece pe Sabar ea a avut o mare intensitate și permitea, prin documentele păstrate, să suplinim lipsurile ce se constată în materialul didactic local pentru răscoala din 1907, în cazul căreia materialul didactic general a fost copleșitor. Măsurile represive luate de guvernul burghezo-moșieresc și executate pe valea Sabarului de colonelul-călău Warthiadis, care, avînd și el moșie în această regiune, s-a purtat cu o cruzime nemaipomenită, ne-a dat prilejul să facem o legătură între acțiunea statului ca instrument al burghezo-moșierimii și reprezentanții săi, să educăm sentimentele de ură ale elevilor împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Date prețioase pentru sfîrșitul secolului al XIX-lea ne-au pus la dispoziție bătrîni satului, Arhivele Statului București și Marele dicționar geografic³.

Situația socială și economică (trei moșieri dețineau la Măgurele 1 300 ha, iar 1 351 de țărani 695 ha)⁴, situația învățămîntului (34 de elevi în toate satele comunei)⁵, situația sanitară, toate vin să întregescă imaginea despre satul românesc la începutul secolului al XX-lea. Adăugînd un contract de învoieli agricole din 1906 încheiat de sătenii unei comune vecine cu arendașii locului, am putut explica mai ușor cauzele mării răscoale țărănești din 1907.

Creșterea avîntului revoluționar al maselor populare după Revoluția Socialistă din Octombrie s-a putut de asemenea ilustra și prin documente

¹ Arh. St. București, fond. Prefectura Ilfov, dos. 70/1869, f. 92—93 și 107. La filele 92 și 107 găsim adresa nr. 5768/22 iunie 1869 a Subprefecturii plășii Sabar către prefectură, în care se arată că „toți d-nii proprietari și arendași de moșii din această plasă are (sic!) învoială cu locuitorii prin care sînt angajați în lucrul muncii cîmpului”. Autoritățile comunale neexecutînd prompt ordinele „mai cu seamă astăzi cînd este timpul secerișului”..., „proprietarii și arendașii sînt amenințați de pagube”. Și mai departe: „Văzîndu-se că mijloacele ce are azi subprefectura de dorobanți și vătășei, primii care urmează a executa acele învoieli, nu sînt îndestuli în comparație cu grăbnicia cu care urmează a fi ele îndeplinite”, subprefectul cere ca prin înțelegere cu d-nu comandir al dorobanților să mi se dea în ajutor o căprărie de dorobanți peste rînd care va fi concentrată pentru zece zile”. La fila 93 se găsește răspunsul prefecturii, care, prin adresa nr. 8633/23 iunie 1869, anunță că „s-au luat măsuri să vi se trimeată ajutoru de jandarmi necesari pentru executarea angajamentelor rurale existente în acea plasă”.

² Ziarul „Lupta” din 14 aprilie 1888.

³ *Marele dicționar geografic*, vol. IV, p. 264—265.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

istorice locale. Este vorba de o adresă a poliției din care reiese că țărani participă la întrunirile socialiste ca urmare a agitației produse de muncitorii de la fabrica de spirt din comuna Bragadiru¹. O circulară a poliției din 1919 atrage atenția că se răspîndesc manifeste „bolșevice” cu următorul conținut: „Țărani, sculați-vă și răsculați-vă împotriva asupritorilor voștri”².

Măsurile înșelătoare luate de burghezo-moșierime pentru a opri avîntul revoluționar al maselor, precum și caracterul acestor reforme care se referă la țărănime, au putut fi materializate de asemenea prin documente locale, din care se vede tergiversarea legii agrare de după primul război mondial pînă prin 1935—1936, timp în care proprietățile moșierești se refăcuseră.

Larga participare a țăranilor din comuna Măgurele la luptele pentru instaurarea regimului democrat-popular, la consolidarea acestuia, la rezolvarea definitivă a problemei agrare, fiind ilustrată prin documentele locale, a dat o mai mare tărie afirmațiilor legate de prima etapă a revoluției populare, mai ales că puteau fi citate nume de persoane care sînt cunoscute și chiar foarte apropiate elevilor înșiși.

Pentru etapa revoluției socialiste, aproape că nu există lecție care să nu-și găsească concretizare printr-un material didactic local. Lecția despre transformarea socialistă a agriculturii, de altfel, nici nu poate fi concepută fără folosirea datelor cunoscute fiecărui elev în parte. Lecțiile despre revoluția culturală, transformarea satului, comerțul socialist, ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii, asistența socială au fost predate făcîndu-se largi referiri la cunoștințele elevilor.

Dacă adăugăm la toate acestea materialul didactic regional, ne dăm seama cît de variate sînt posibilitățile pe care le avem la dispoziție pentru a da o mai mare trăinicie lecțiilor de istorie și a le face mai atractive și mai accesibile elevilor.

Nu putem să nu avem în vedere și faptul că un material didactic local, care este în același timp și concret, ne permite să realizăm mult mai ușor scopul educativ propus decît un material didactic general.

Prelucrarea materialelor istorice locale în cadrul unei monografii scrise pe înțelesul tuturor reprezintă sinteza muncii noastre în acest domeniu. Difuzată în masele de cetățeni și elevi, ea este repede și ușor asimilată, ajutîndu-ne și în predare, deoarece elevii cunosc mai dinainte izvoarele locale. Noi am întocmit deja diferite variante de monografii, cea mai completă urmînd a fi difuzată ulterior³.

Materialul didactic local a putut fi valorificat și prin alte metode: la orele de dirigenție sau în cadrul unei scenete istorice pregătite de clasa a VII-a și susținută în fața elevilor întregii școli și a părinților.

¹ Arh. St. București, fond. Prefectura Ilfov, dos. 95/1919.

² Ibidem.

³ Monografia de bază a fost întocmită în colaborare cu Ioana Panait și Panait I. Panait.

Conferințele pe această temă adresate cetățenilor din comună au completat eforturile de a face cât mai cunoscută istoria locală ca o parte a celei generale.

Avînd în vedere modesta noastră experiență în colecționarea și folosirea materialului didactic local, material care poate fi folosit și în predarea orelor de istorie la alte școli din regiunea înconjurătoare, inclusiv la cele din orașul București, încheiem prezentarea de față cu un apel pe care îl adresăm tuturor profesorilor de istorie de a contribui la strîngerea unor materiale de istorie locală care să ducă în final la întocmirea monografiilor istorice ale comunelor sau diferitelor instituții din așezările urbane.

Transformările uriașe care au loc în țara noastră, printre care la loc de cinste se înscriu mecanizarea agriculturii și construcțiile din orașe, fac să iasă la iveală neprețuite izvoare istorice care, prin imensitatea lor, depășesc puterea de colecționare a instituțiilor cu profil arheologic. În felul acesta se distrug și dispar pentru știință o mulțime de produse ale culturii materiale create pe teritoriul patriei noastre.

Noi avem datoria morală să adunăm asemenea resturi și să le punem la îndemîna științei. Aceste relicve, adunate în special de către profesorii din comune, pot constitui prețioase documente pentru istoria veche a acelor regiuni unde au fost găsite și pe baza lor se poate întocmi partea veche a monografiilor istorice. Profesorii din oraș, prin natura lucrurilor, după ce și-ar fixa mai întîi comuna sau instituția preferată, ar putea cerceta arhivele.

Monografiile întocmite, dactilografiate, iar cele mai bune tipărite, s-ar putea răspîndi în satele respective și în cîteva biblioteci, putînd constitui totodată un bun material didactic.

În final, un colectiv ar putea să strîngă toate datele într-un repertoriu istoric. O asemenea acțiune ar fi de un real folos tuturor : și maselor largi de oameni ai muncii, și elevilor, și profesorilor, și oamenilor de știință.